

resultaten, maar men kan zich afvragen of het hem in de politiek juist niet in onvruchtbaar sectarisme deed belanden.

Hoe dan ook, er zijn genoeg overeenkomsten tussen Pannekoek als socialist en als natuuronderzoeker om een studie daarvan lonend te maken. In een biografie zou men ze uitstekend tot hun recht kunnen laten komen. De nu uitgegeven *Herinneringen* en de daaraan toegevoegde inleidingen bieden zonder meer belangwekkend materiaal voor zo'n biografie.

K. van Berkel

A.M. Simon-Van der Meersch, *De eerste generaties meisjesstudenten aan de Rijksuniversiteit te Gent (1882/1883 tot 1929/1930)* (Uit het verleden van de RUG, redactie K. de Clerck, XIII; Gent: RUG, 1982, 314 blz.).

Aan de openstelling van de Belgische universiteiten voor vrouwelijke studenten en de moeizame ontwikkeling van de meisjespopulatie in de eerste daaropvolgende decennia werd in de laatste jaren ruime aandacht besteed door historici. Nadat A. Despy-Meyer en B. Lacomblé-Masereel in 1980 een studie wijdden aan de eerste generaties meisjesstudenten van respectievelijk de U(niversité) L(ibre) (de) B(ruxelles) en van de Rijksuniversiteit te Luik¹, vervolledigt A.M. Simon-Van der Meersch nu onze kijk op deze problematiek door een grondige analyse van de situatie aan de Gentse Rijksuniversiteit in de periode 1882-1930.

Haar rijk gedocumenteerde werk is het resultaat van ver doorgedreven bronnenonderzoek. Niet alleen werden de inschrijvings-, adressen- en examenregisters geëxcerpeerd en werden de archieven van het rectoraat, van de academieraad en van de faculteiten systematisch onderzocht. Vervolgens werden, wat betreft de Belgische meisjesstudenten, alle beschikbare bevolkingsdiensten geraadpleegd ten einde een zo volledig mogelijk biografisch beeld van elkeen te kunnen verwerven. Tweeëndertig directe interviews van gewezen studenten, schriftelijke en telefonische contacten met anderen en de getuigenissen van bloedverwanten verschaften tenslotte beeld- en woord-informatie van zeer grote waarde.

De resultaten van het onderzoek werden thematisch gegroepeerd. De beschrijving van de beperkte mogelijkheden tot vooropleiding en van de belemmerende toelatingscriteria tot universitaire studies verhelderen in belangrijke mate de numerieke ontwikkeling van de vrouwelijke populatie, die in het volgend gedeelte aan bod komt. De cijfergegevens betreffen het aantal ingeschrevenen, hun nationaliteit, hun studiekeuze en het aantal vrije leerlingen. Na de gedetailleerde kwantitatieve analyse gaat de aandacht naar het onthaal dat de meisjes te beurt viel vanwege de academische overheid, de professoren en studenten en een beperkte groep van andere betrokkenen. Een korte uitweiding over de houding van de meisjesstudenten ten opzichte van de vernederlandsing van de Rijksuniversiteit Gent wordt gevolgd door de ontleding van de sociale herkomst der Belgische ingeschrevenen en door een bondig overzicht van het later beroepsleven der gediplomeerden.

1. Andrée Despy-Meyer, *Les femmes et l'enseignement supérieur: l'Université Libre de Bruxelles de 1880 à 1914* (Etudes et monographies, I; Brussel, 1980) xxx-96; Bernadette Lacomblé-Masereel, *Les premières étudiantes à l'Université de Liège années académiques 1881-1882 à 1919-1920* (Commission communale de l'histoire de Tanden pays de Liège, Documents et mémoires, XIV; Luik, 1980, 189 blz.).

RECENSIES

De alfabetische naamlijst der meisjesstudenten, die deze studie afsluit, bevat talrijke en precieze biografische gegevens: plaats en datum van geboorte en eventueel overlijden, beroep van de gewezen studente, naam en beroep van de vader, van de moeder en van de echtgenoot, huwelijksdatum, verloop van de studies vóór de universiteit, universitaire studies aan de Rijksuniversiteit Gent met behaalde uitslagen, andere studies of diploma's, beurzen en eventueel nog bijkomende opmerkingen. Deze meer dan 150 pagina's tellende lijst is een onmisbaar werkinstrument voor navorsers die de vrouwenemancipatie in België verder willen onderzoeken en vormt een kostbare informatiebron voor hen die het sociaal ontwikkelingsproces en de democratisering van het hoger onderwijs bestuderen. Een personen- en plaatsnaamregister ronden het verzorgd geheel af. De originele illustratie van het boek verdient een bijzonder woord van lof. Het is duidelijk dat dit werk een belangrijke bijdrage levert tot de geschiedenis van het onderwijs en van de vrouwelijke bewustwording in België.

D. Keymolen

J. Divendal, A. Koper, M. van Weezel, ed., *De moeizame destalinisatie van de CPN. Documentatie over het conflict tussen de CPN en de Bruggroep - toen en nu* (Amsterdam: Van Genneep-De Populier, 1982, 239 blz., f24,50, ISBN 90 6012 554 1).

Deze bundel wil door veelzijdige documentatie inzicht verschaffen in de hevige crisis die zich in 1958 binnen de reeds sterk in aanhang teruggelopen Communistische Partij van Nederland openbaarde. Min of meer centraal staat daarbij het in genoemd jaar uitgebrachte rapport 'De CPN in de oorlog', dat door het dagelijks bestuur der partij aan haar negentiende congres (27-29 december 1958) werd voorgelegd. De hier ook gepubliceerde integrale tekst van dit rapport maakt de indruk een voorbeeld te zijn van niet alleen rancuneuze, maar ook bijzonder onevenwichtige geschiedschrijving, die wel voor een goed deel uit het brein van de algemeen secretaris der partij Paul de Groot moet zijn gesproten. Terecht hebben de redacteuren dit document opgenomen met het verslag van het partijbestuur aan de leden van bedoeld congres. Zoals in ieder hoofdstuk van het boek hebben zij ook hier de documentatie laten voorafgaan door een commentariërende inleiding. De vraag rijst wel van stonde af, of men kon volstaan met publikatie van het rapport van 1958 en of tot volledig begrip van zaken op zijn minst niet ook het meermalen genoemde 'Leerboek voor de arbeidersbeweging, derde aflevering' van 1951, waarvan het relevante gedeelte slechts zeven pagina's beslaat, had moeten worden opgenomen.

Nog verder terug blijken de wortels van de partijcrisis van 1958 te liggen, als men ziet hoe voortdurend de oppositie op de juli-conferentie van 1945, kort na de bevrijding, ter sprake wordt gebracht en hoe aan het slot van het 'Rapport' zelfs gewaagd wordt van 'in vroegere periodes binnen de partij verslagen trotskistische en rechts-opportunistische elementen, zoals D. Goulooze, Van Exter en Koejemans' (59), waarbij bedoeld wordt op de situatie vóór 1930! Deze historische achtergronden worden niet steeds ten volle belicht in de documenten van de Brug-oppositie van 1958, die in hoofdstuk III volgen, zoals de redactie niet nalaat in haar inleidende beschouwing op te merken: de Bruggroep was met haar kritiek op de CPN 'halverwege blijven steken' (73). Niet te veronachtzamen valt bijvoorbeeld dat de hoofdredacteur van de illegale *Waarheid* uit de periode 1943-1945, tevens aanvoerder van de juli-oppositie in 1945, A.J. Koejemans (die in het 'Rapport' reeds op de eerste bladzijde wordt genoemd) al in het begin van 1948 als leidende figuur werd uitge-